

DE EERSTE HOFJURIST VAN ROME: GAIUS TREBATIUS TESTA

Egbert Koops

Van het privéleven van de meeste Romeinse juristen weten we niet veel. Zij spreken door hun geschriften. Die gaan zelden over hun bezigheden, hun vriendschappen of hun voorkeuren. Soms vermelden Romeinse juristen bij wie zij in de leer zijn geweest of valt er een ander detail van de tafel. Romeinse juristen zijn vooral jurist. Zij houden zich bezig met spannende problemen uit de technische praktijk, zoals de interpretatie van testamenten. Buiten hun eigen kleine kringetje zijn er weinig sporen van een persoonlijkheidscultus. In de boeken van de Romeinse geschiedschrijvers komen zij eigenlijk alleen voor als zij in het centrum van de macht zaten, op een buitenissige wijze aan hun einde komen, of allebei tegelijk. Maar er zijn uitzonderingen. Zoals Gaius Trebatius Testa, een goede vriend van Cicero die kort na het begin van onze jaartelling op hoge leeftijd overleed.

Trebatius hield van zwemmen. Vooral in de Tiber, om af te koelen als hij wijn had gedronken. Ook daar hield hij van. Hij kwam uit Velia (Elea), een Griekse stad in Campanië die beroemde filosofen had voortgebracht. Van Trebatius is behoorlijk wat bekend. Opzet of niet, hij had de juiste vrienden gemaakt om te worden herinnerd door in hun boeken als een prototype van de jurist te dienen. Zo droeg Cicero zijn argumentatiegids *Topica* aan hem op, naar verluidt omdat Trebatius een gelijksoortig boekje van Aristoteles niet zo goed had begrepen toen hij het in de bibliotheek van Cicero ter hand had genomen. Verder schreef hij Trebatius een aantal gepubliceerde brieven in dezelfde spottende toon. Aan Caesar schreef hij een mooie aanbevelingsbrief voor zijn twintig jaar jongere vriend, in de tijd dat Cicero en Caesar nog goed waren. De jonge Trebatius mocht mee op de Gallische veldtocht, vernikkelde in de winter samen met zijn veldheer, en werd daarna meegesleept in diens kielzog.

Nog mooier maakte de satiredichter Horatius het. Hij had kritiek gekregen op zijn toon en vroeg de jurist in dichtvorm om advies. Tja, antwoordt Trebatius in het gedicht, je moet juridisch oppassen met het schrijven van *mala carmina* ('slechte liederen', spottichten). Voor je het weet heb je een proces wegens smaad aan je broek. Wat nou als ik alleen maar *bona carmina* (goede gedichten) schrijf, repliqueert Horatius? Dan zal de rechter daar geen kennis van nemen.

Horatius zal de persoon van Trebatius niet alleen uit vriendschap hebben opgevoerd. Trebatius was tegen die tijd een bekende hofjurist. Hij schreef over het *ius civile* en over het sacrale recht, twee onderwerpen met groot belang voor het regeringsprogramma van keizer Augustus. Daarnaast had hij oog voor de praktijk. Naar verluidt is het codicil bij een testament afdwingbaar geworden door zijn bemoeienis. Een codicil was nuttig en noodzakelijk bij lange en verre reizen, zo voerde hij aan, wanneer het niet zo simpel was een nieuw testament te maken.

Het werk van Trebatius is niet zelfstandig bewaard gebleven, maar wordt aangehaald door latere juristen zoals zijn leerling Labeo, de beroemdste jurist van de volgende generatie. Dat geldt ook voor Trebatius' meest geruchtmakende zaak: de echtscheiding van Maecenas, huisvriend van de keizer en patroon van allerlei kunstenaars waaronder Horatius. Volgens de overlevering liet zijn vrouw Terentia zich van Maecenas scheiden om te worden teruggelokt met cadeaus, waarna zij prompt weer scheidde. Waren de schenkingen geldig? Wel als de scheiding serieus bedoeld was geweest, zei Trebatius. Dat was een netelige kwestie, die serieuze bedoeling, want volgens andere bronnen was Augustus zelf de storende factor in het huwelijksbed. Toch heeft Maecenas het zijn keizerlijke vriend niet kwalijk genomen. Hij liet het grootste deel van zijn omvangrijke fortuin aan de keizer na, waaronder het eerste verwarmde zwembad van Rome. Best mogelijk dat Trebatius in dat bad heeft gelegen en heeft geholpen bij het opstellen van dat testament.